

Recenze

D. Kováč a kol.:

PSYCHOLÓGIA PRE BUDÚCNOSŤ.

Bratislava, Ústav experimentálnej psychológie SAV 2005

Útlá knížka je plodom workshopu, ktorý sa konal u príležitosti padesátého výročia kontinuálneho vývoje psychológie na Slovensku. Je to jej vedúci autor, kto bol spiritus agens workshopu, kto napísal úvodní i záverečnou stať a prednesl obširný referát bilancujúci činnosť ústavu od jeho založenia v roku 1955 pod pôvodným názvom „Psychologické laboratórium“. (Referát je k dispozícii ako samostatne distribuovaný tisk.)

Zatýmco väčšina psychologů pasívne prijíma povážlivo chaotický stav nášho oboru ako celku, Kováč varovne konštatuje, že psychológia je na začiatku 21. storočia „totálne rozložená“. Snaží sa tomu už radu let čeliť uplatňovaním paradigmatu, chápaného človeka ako *bio-psycho-socio-kultúrne-spirituálne bytí*. Nyní formuluje (s. 9–10) radu principiálnych otázok, ktorých zodpovedanie by mohlo, jak súdi, viesť k určitému integračnému záveru. Pre Kováča je jisto zadoštiučiněním, že jeho paradigma nachází ohlas. Například pro letošní společnou konferenci věnovanou závislostem si dvě české lékařské společnosti zvolily jako hlavní téma *Bio-psycho-socio-spirituální model závislosti*. (Důraz na slovo „spirituální“ klade již první oznámení o konání konference.)

Na Kováčovu úvodní stať navazuje Břicháčková prognostická skica vyzdvihující perspektivnost longitudinálních (až i multigeneračních) a zároveň interkulturních přístupů, v neposlední řadě pak nutnost osobní, profesní a sociální odpovědnosti psychologů. Veronika Kováliková podtrhuje trvalý význam tématu *nature vs. nurture*, Miron Zelina varuje před komercializací praxe a ohrožením vědeckosti oboru, Pavel Říčan nabízí pojem spirituality jako klíč k poznání osobnosti, Ján Uriga informuje o vzdelávacích programech prispívajúcich ke kultivácii osobní a spoločenskej morálky.

Nejobsáhlejší a najradikálnejší je príspevok Davida Luptáka nazvaný „*Quo vadis psychologia? – Quo vadis homo sapiens?*“ Autor ostře odmítá redukcionistický pozitivizmus jako exkluzivní metodologický základ pro zkoumání psychických fenoménů: „Jeho ostentativna, mechanická a v podstate zvykovým právom diktovaná aplikácia v psychológii je v konečnom do-

sledku kontraproduktívna, vytvárajúca nepreniknuteľný prales dobre maskovaného, metodologicky „čistého“ a ortodoxného pseudopoznania, z ktorého niet jednoznačnej cesty von“ (s. 40). Psychológii pritom náleží v súčasnom svete nezastupiteľná úloha v pokusu zabrániť ekologické katastrofe (jež je ostatně – z hlediska evoluční astrobiologie – jevem ve vesmíru nikoli výjimečným). Má-li psychologie tuto úlohu splnit, musí místo běžného „fachidiota“ nastoupit „široko rozhládený špecialista, maximálne integrovaná osobnosť, súčasne praktik i teoretik, vedec i terapeut, zároveň efektívne a kriticky analyzujúci, ale i empaticky pomáhajúci“ (s. 42), schopný čeliť i tváří v tvář zániku lidstva „infekcii všadeprítomného cynizmu, apatie a médiami spôsobovanej emocionálnej anestézie“ (s. 43).

Knížku uzavírá Damián Kováč stať „Budúcnosť psychológie v ankete psychologů podunajských krajín“. Podává stručný přehled jednácti setkání psychologů podunajských zemí v letech 1967–2003, na jejichž uspořádání měl sám „lví podíl“, která v těžkých letech izolace představovala jedinečný most mezi československou a světovou psychologií a přispěla k existenci impaktovaného časopisu *Studia psychologica*. Z kvalitativní analýzy výsledků Kováčovy mezinárodní ankety vychází dominantní téma: potřeba rozvíjet evropskou psychologii, jež má své specifické úkoly při prohlubování evropské integrace. Evropská psychologie by zároveň měla (a je to v jejích silách) na základě svých specifických tradic více obohacovat psychologii světovou a čelit pritom uměle udržované hegemonii psychologie americké.

P. Říčan

I. Ruisel:

MÚDROSTĚ V ZRKADLE VEKOV

Bratislava, IKAR 2005, 293 s.

Ide o prvé syntetické spracovanie – nielen v našich, ale i v európskych podmienkach – novo sa rozvíjajúcej problematiky, ktorá má interdisciplinárny charakter.

V časti o múdrosti starovekých kultúr sa rozoberá múdrosť Egypta, v sumerskom regióne, ako i vzťah múdrosti a mágie. Druhá časť je venovaná múdrosti Starého a Nového zákona, antickým teóriám, stredovekým autorom (moslimskí, židovskí a kresťanskí filozofi), ako aj mo-

derným prístupom (najmä čo sa týka hodnotenia prorokov). Filozofické prístupy v staroveku (najmä grécke koncepcie inteligencie a múdrosti), v stredoveku i v novoveku sú predmetom ďalšej časti knihy. V ďalšej časti sa rozoberá podstata múdrosti, riziká múdrosti a komunikácia s múdrosťou. Integrácia poznávanie – afekt sa popisuje v ďalšej časti (funkcia múdrosti v živote dospelých, múdre posudzovanie).

Najobsiahlejšia časť knihy je venovaná múdrosti a mysleniu. Rozoberajú sa tu funkcie myslenia, deduktívne a induktívne usudzovanie, riešenie problému a rozhodovanie. Autor zdôrazňuje, že myslenie ovplyvňuje múdrosť, kvalitu rozhodovania pri výbere stratégií, najmä v zložitejších a zle definovaných situáciách. Kritickým myslením a omylom sa zoberá ďalšia časť (rozberá sa tu racionálne, dialektické, tvorivé myslenie). Potom sa popisuje vzťah múdrosti a integrácie osobnosti (osobnostné vymedzenie múdrosti, metodológia výskumu, typológia múdrosti). Autor poukazuje na názory C. G. Junga, E. H. Eriksona a H. Kohuta. V súvislosti s metodológiou výskumu uvádza príkladový, personologický a vývinový prístup. Na ukážkach z umeleckej beletrie popisuje múdrosť ako zdravý rozum, ako ovládnutie kozmu a ako skúsenosť. Možno o múdrosť prísť? – to je názov ďalšej časti, kde sa rozoberajú napr. pochybnosti. V časti o životnom štýle a múdrosti sa podrobne popisujú koncepcie od Aristotela po súčasnosť (vrátane kvality života).

Záver publikácie je zameraný na vymedzenie múdrosti a jej súvislosť s náboženstvom, filozofiou, psychológiou a vedou. Podľa autora múdrosť predstavuje schopnosť optimálne usudzovať o problémoch týkajúcich sa života a správania, spoľahlivosť v usudzovaní pri výbere prostriedkov a cieľov, niekedy reprezentuje aj zdravý rozum, najmä v praktických otázkach, v protiklade s hlúposťou (s. 268). Nasleduje zoznam literatúry, menný a vecný register.

Hlavnou prednosťou publikácie je komplexný prístup k danej téme, čo je prejavom výbornej orientácie autora aj vo filozofickej a náboženskej literatúre počínajúc od staroveku. Pre vážnejších záujemcov o problematiku múdrosti by však bolo užitočné uviesť aj dostupné sekundárne pramene (najmä z filozofie a náboženstva). Psychologické prístupy sú veľmi dobre spracované, z novších tu však chýba údaj o „Berlínskom modeli výskumu múdrosti“.

Celkovo možno hodnotiť knihu ako priekopnícke dielo v danej problematike s využitím historického prístupu a detailným rozborom najmä súvislosti myslenia, inteligencie, osobnosti s múdrosťou.

M. Stríženec

H. Sprung, L. Sprung:

CARL STUMPF – EINE BIOGRAPHIE.
VON DER PHILOSOPHIE ZUR
EXPERIMENTELLEN PSYCHOLOGIE

München, Wien, Profil Verlag 2006, 479 s.

Autoři, světově známí historikové psychologie, představují Carla Stumpfa jako psychologa, filozofa, hudebního vědce a etnologa. Patřil k zakladatelům moderní (označované též jako novější, nové) psychologie, kterou ve formě empirické, experimentální a teoretické pomáhal rozvíjet. Pojednávají o něm v kontextu celkového vývoje psychologie a společenských změn.

Carl Stumpf, který se narodil ve Wiesentheid u Würzburgu, pocházel z hudebně erudované rodiny a sám získal dobré hudební vzdělání. Studoval u F. Brentana ve Würzburgu a u R. H. Lotzeho v Göttingen, promoval v roce 1868. Působil jako profesor filosofie na různých vysokých školách a akademických pracovištích (Praha, Halle, Mnichov). Záhy se začal zabývat hudební akustikou, od roku 1886 i problematikou exotických hudebních kultur. Roku 1900 založil se svými žáky O. Abrahamem a E. M. v. Hornbostelem fonografický archiv, který včlenil do berlínského Psychologického ústavu, jehož byl ředitelem v letech 1900-1921. Patří k zakladatelům srovnávací hudební vědy (etnomuzikologie), důležité jsou jeho studie a rozsáhlejší knižní práce, zejména začátky hudby (Anfänge der Musik, Leipzig, 1911). Významné byly jeho aktivity akademické.

Stumpf učil v Praze jako řádný profesor v letech 1879-1884 vedle filosofie i psychologii. V ten čas (r. 1883) vydal první díl své „Tonpsychologie“. Právě od roku 1883 razil pro své výzkumy v oboru vnímání tónových jevů název „tónová psychologie“. Pod tímto názvem zveřejněný dvousvazkový spis (Leipzig I. díl 1883, 2. díl 1890, nověji Hilversum-Amsterdam 1965) přinesl první systematické pojednání o dané problematice. V současnosti se tento obor označuje častěji jako psychoakustika nebo psychologie sluchu.

Stumpf zkoumal vjemy hudebních tónů (asociované horizontálně v melodiích a vertikálně v akordech), konsonance a disonance, zachytil změny barev tónů, k nimž dochází se změnami jejich výšky. Věnoval se výzkumu hudebních schopností zvláště u dětí a popsal hudební vývoj v ontogenezi. Hudební schopnosti se zlepšují zpěvem nebo hrou na hudební nástroje. Mohou však také ustrnout nebo upadat. K výměně pozoruhodných dopisů došlo mezi Stumpfem a Bedřichem Smetanou. Smetana psal Stumpfovi o svém ohluchnutí, ale též o tom, jak přes hluchotu vytvořil veliká hudební díla. Texty dopisů jsou v knize přetištěny. Stumpfovi šlo o tónový vjem a jeho funkce. Svě